

İSTANBUL'DA MİLLİ MÜCADELE VE GİZLİ ÖRGÜTLERİN FAALİYETLERİ

Sinan YILDIRMAZ*

Milli Mücadele yıllarında İstanbul, mücadelenin örgütlendiği ve gerçekleştiği Anadolu'dan daha farklı bir konumda bulunmaktaydı. Birinci Dünya Savaşı'ndan (1914-1918) yenik olarak çıkan Osmanlı İmparatorluğu'nun "payitahtı", Anadolu'da gelişen olayların sadece izlendiği bir yer olarak kalmamıştır. Bu dönemde, İtilaf Devletleriyle neredeyse "eşgüdümlü" olarak hareket eden "Saray"ın dışında Mondros Mütarekesi (30 Ekim 1918) uyarınca galip devletlerin gerçekleştirdiği işgallere karşı hem açık ve hem de gizli örgütler kuran geniş bir kesim vardır. Bu örgütler, yeri geldiğinde demokratik yöntemlerle Mütareke maddelerinin uygulanması sırasında yapılan haksızlıklara karşı çıkarken, genelde gizli olarak örgütlenerek, gerçek siyasi ve maddi güçlerini "yeraltında" hazırlamakta ve herhangi bir engellemeye karşı koyabilmek için de silahlanmaktadırlar. Bu arada, 10 yıllık bir iktidar döneminden sonra, savaşın bütün kötü sonuçlarından sorumlu tutulan ve başta gelen yöneticilerinin yurtdışına kaçtığı, geri kalanların ise İtilaf Devletleri tarafından tutuklanarak Malta adasında hapsedildiği "İttihat ve Terakki Cemiyeti"nin etkisi, İstanbul'da hala etkin bir biçimde devam etmekteydi. Bütün bu örgütlenmeler, ilk anda bağımsız olarak varılmaya çalışılırsa da, bir süre sonra askeri ve siyasal açıdan örgütlenme sürecini düzenlemeyi başaran Anadolu'daki harekete bağlanarak destek olmuşlardır.

İstanbul'daki gizli ve açık ilişkilerin/örgütlenmelerin tam anlamıyla açıklanamaması, İstanbul'un Anadolu hareketine nasıl ve ne kadar yardım yaptığının da çok fazla aydınlatılamaması sonucunu doğurmaktadır. Açıkta yapılan örgütlenmeler hakkında detaylı bilgilere ulaşmak olanağı olsa bile, gizli olarak kurulanlar için aynı şeyi söylemek mümkün olamayacaktır. Burada kullanılacak olan metinlerin ışığında, özellikle gizli olan gruplar için, kesin ve

* İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Araştırma Görevlisi.

net sonuçlara varmak çok zor olmuştur. Gizli örgütlerin yöneticisi olduğunu söyleyen kişilerin anılarında bile birbiriyle hiç uyuşmayan bilgiler yer almaktadır. Bu yüzden burada, örgütlerin işleyişi ve Anadolu'ya ne kadar yardımda bulduklarından çok, Anadolu ve birbirleriyle olan ilişkilerindeki gerilimler ve bu ilişkilerin niteliği üzerinde durulmaya çalışılacaktır. Bu örgütlerden ikisinin Anadolu'ya gerçekleştirdikleri malzeme yardımlarının listeleri, kesin bir liste oluşturmanın zorluğu sebebiyle, yardımların miktar ve niteliği hakkında bir fikir oluşturabilmesi açısından metnin sonunda ek olarak verilmiştir¹.

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından hemen sonra, İttihat ve Terakki Cemiyeti son yıllık kongresini gerçekleştirir. 5 Kasım 1918'de kongrede alınan karar partinin kendi kendini kapatması yönünde olur. Fakat parti, aslında Birinci Dünya Savaşı'ndaki sorumluluklarından sıyrılıp herhangi bir cezalandırılma girişimine karşı sadece kabuğunu değiştirmiştir. Kongrede hazır bulunan üyelerin aldığı karar doğrultusunda eski üyelerin ve şubelerin "Teceddüt Fırkası" adında kurulacak yeni bir partiye geçişi öngörülmüş ve yeni parti 11 Kasım'da resmîyet kazanmıştır². Erik Jan Zürcher, bu dönem üzerine yazdığı, çok fazla tartışma yaratmış olan, "Milli Mücadelede İttihatçılık" isimli eserinde, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nden arta kalanların örgütlenmelerinden ve Anadolu hareketine olan katkısından bahsederken bunun iki düzeyde olduğundan bahseder: "*Bir yandan açık siyasal faaliyetler ve kamuoyunun harekete geçirilmesi, öte yandan gizli yer altı çalışmaları*"³. Kurulan Teceddüt Fırkası, İttihat ve Terakki'nin açık siyaset alanlarından ilki durumundadır. Parti, şekil değiştirerek mevcut duruma kendi yokluklarında yön vermeye çalışan yeni iktidara ve ortaklarına karşı, halka inerek, tabandan etki yapmanın yollarını aramaktadır. Bununla beraber daha sonra değineceğimiz gizli örgütlenmelere girmiştir ve en çok da sesini bu şekilde duyurmuştur. Bütün bunların dışında, İstanbul'da, direkt olarak İttihatçıların kurduğu ve içinde İttihatçıların çoğunluğu oluşturduğu bir çok kültürel ve siyasal örgütün bir araya gelerek oluşturdukları "demokratik ve açık" örgütlenmeler görülmüştür. Bu örgütler, eşzamanlı olarak Anadolu'nun işgal altında veya işgal tehlikesi içinde olan bölgelerinde kurulanlardan farklı özellikler taşımaktaydı. İstanbul'dakilerin, genel olarak "Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri" olarak adlandırılan, çoğunlukla İstanbul merkezli fakat Anadolu'ya yönelik ve bölgesel nitelikli olan bu cemiyetlerden farkı, hem örgütlenme ve hem de amaç yönünde belli olmaktadır. İstanbul'dakiler öncelikle, diğerleri gibi bölgesel direnme ve propaganda

¹ Bkz. Ek-II- ve Ek-III-.

² Erik Jan Zürcher, *Milli Mücadelede İttihatçılık*, (çev. Nüzhet Salihoglu), İstanbul: 1995, s. 115.

³ Zürcher, s. 114.

örgütleri olarak değil, başkent olmanın verdiği duygularla, genel olarak mütareke şartlarının uygulanmasına yönelik ve özellikle de İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali (15 Mayıs 1919) üzerine örgütlenmişti. Örgütlenme tarzları ise, üzerinde temel olarak duracağımız iki ayrı örgütte de görülebileceği gibi, ya "Milli Kongre" gibi geniş örgütsel katılımı sağlayan platformlar, ya da İzmir'in işgalinden sonra İstanbul'un çeşitli semtlerinde düzenlenen "mitingler" biçiminde olmuştur.

AÇIK SİYASAL ÖRGÜTLENMELER

Halide Edib-Adıvar "Milli Kongre"den bahsederken "*toplandılar, oturdular, konuştular ve dağıldılar*"⁴ demektedir. Biraz incelendiğinde işin bu kadar da basit olmadığını görebilir. En azından, hiçbir sonucu olmadığını söyleyemeyiz. Milli Kongre'nin, Mondros'tan 16 gün önce, 14 Ekim 1918⁵ günü kurulması için girişimlerin başladığı görülmektedir. Tarık Zafer Tunaya, Kongre'nin kuruluş tarihini 29 Kasım 1918 olarak göstermektedir⁶. Bu tarih örgütün resmi kuruluş tarihi olmakla beraber, kurulması için ilanların çıkışı ve toplanılmaya başlanması ilk verilen tarihte olmuştur. Kongre, yaklaşık olarak 60 farklı kuruluşun birleşmesiyle oluşan bir platform niteliğindedir⁷. Kongre'nin bir başkanı olmamakla beraber, göz doktoru ve "Milli Talim ve Terbiye

⁴ Halide Edib-Adıvar, *Türkün Ateşle İmtihanı*, İstanbul: 1987, s. 25.

⁵ Niyazi Ahmet Banoğlu, "Milli Kongre ve Faaliyetleri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. III, No. 7, Ankara: 1986, s. 197.

⁶ Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasi Partiler*, C. I, İstanbul: 1999, s. 165.

⁷ Sabahattin Selek, 51 tanesini saymaktadır: "1- Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti, 2- Edebiyat Fakültesi, 3- Üsküdar Türk Ocağı, 4- Teceddüt Fırkası, 5- Türk Ocağı, 6-Himayei Etfal Cemiyeti, 7- Hürriyetperveran Avam Fırkası, 8-Radikal Avam Fırkası, 9- Tıp Fakültesi, 10- Muallim Mektepleri Mezunları Cemiyeti, 11- Donanma Cemiyeti, 12- Galatasaraylılar Yurdu, 13- Fünun Fakültesi, 14- Kabataş Teavün Cemiyeti, 15- Kadınlar Çalıştırma Cemiyeti, 16- Müdafaa-i Milliyet Cemiyeti, 17- Matbuat Cemiyeti, 18- Muallimler Cemiyeti, 19- Mehamiler Cemiyeti(Baro), 20- Milli Türk Cemiyeti, 21- Ressamlar Cemiyeti, 22- Çiftçiler Derneği, 23- Vilâyatı Şarkiye Cemiyeti, 24- İzmir Müdafaa-i Hukuku Osmaniye Cemiyeti, 25- Adanalılar Cemiyeti, 26- Trakya Paşaeli Cemiyeti, 27- Sulhu Sâlâh Cemiyeti, 28- Selâmeti Osmaniye Cemiyeti, (Son iki cemiyet daha sonra Milli Kongre'den çekilmişlerdir) 29- Milli Hususi Mektepler Cemiyeti, 30- Ahali İktisat Fırkası, 31- Sanatkarlar Cemiyeti, 32- Cemiyeti Hayriye Nisvaniye, 33- Esirgeme Derneği, 34- İstihlâki Milli Kadınlar Cemiyeti, 35- Hilaliahmer Kadınlar Merkezi, 36- Himayei Etfal Kadınlar Merkezi, 37- Kadıköy Hanımlar Müdafaa-i Milliye Merkezi, 38- İslam Kadınları Çalıştırma Cemiyeti, 39- Bıçkı Yurdu, 40- Musiki Muhipleri Hanımlar Cemiyeti, 41- Bilgi Yurdu, 42- Müdafaa-i Hukuku Nisvan Cemiyeti, 43- Üsküdar Bıçkı Yurdu, 44- Asri Kadınlar Cemiyeti, 45- Amerika Talabeleri Mezunin Cemiyeti, 46- Tıp Mezunin Cemiyeti, 47- Darülmualimat Cemiyeti, 48- İnas Darülfünun Cemiyeti, 49- İspatı Sanayi Nefise Cemiyeti, 50- Darülelhan Cemiyeti, 51- Ticaret Mektebi İnas Cemiyeti." Sabahattin Selek, *Anadolu İhtilali*, İstanbul: 1976, s. 98, 99.

Cemiyeti Reisi” Esat (Işık) Paşa’nın fiili başkanlığı söz konusudur⁸. Sabahattin Selek, Milli Kongre’nin “Kuvayi Milliye” deyimini ilk kez kullanan örgüt olduğunu söylemektedir⁹. Gerçekten de kuruluşundan sonra gazetelere verilerek yayımlanan Kongre’nin beyannamesinin ilk maddesi “*bilcümle Kuva-yı Milliye’yi tevhit eylemek maksadıyla*”¹⁰ diyerek başlamaktadır. Kongre’nin temel amacı “*hür ve müstakil bir millet sıfatıyla*”, ülkede “*ittihad-ı efsar ve tesanüt tesisine*” çalışmak ve bunun için de “*muhtelif lisanlarla risale ve gazeteler neşrine, konferans ve içtimalarla efsar-ı umumiyenin tenviri*” yoluna başvurmadır. Anlaşılmaktadır ki Kongre, Mütareke sonrasında karşılaşılabilecek herhangi bir usulsüzlük karşısında halk arasında dayanışmayı sağlayarak “demokratik bir cephe” oluşturmak ve özellikle Wilson’un 14 ilkesiyle (8 Ocak 1918) belirtilen hakların korunması için uluslararası alanda da propaganda faaliyetleri yapmak üzere kurulmuştur. Kongre’nin en büyük başarısı İzmir’in işgali sonrasında İstanbul’da gerçekleştirilen mitinglerde öncü rolü oynamasıdır. Daha önce kurulmuş olan geniş katılımlı bu platform, örgütsel anlamda bu mitinglere katılımın fazla olmasını sağlayabilmiştir. Daha sonra bu mitinglerin sonucunda Padişah VI. Mehmet Vahdettin, Saltanat Şura’sını toplamak zorunda kalacak ve Milli Kongre de seçimlerin yapıp Mebuslar Meclisi’nin açılması için baskı yapacaktır. İstanbul ve Anadolu’nun 1919 yılında seçimlerin yapılması yönünde anlaşmaları karşısında Milli Kongre, özellikle İstanbul’da bütün partileri birleştirip bir birleşik cephe kurmaya çalışmıştır. Fakat bu tür bir girişim sonuç vermediği gibi Kongre’ye hakim olmak isteyen İttihatçılar yüzünden, Kongre’nin Anadolu ile arası açılacaktır¹¹. Esat Paşa ile Mustafa Kemal Paşa’nın arası da hiçbir zaman iyi olmamış, hatta Mustafa Kemal Paşa, Esat Paşa’yı “*yetenekleri sınırlı ve inatçı bir adam*”¹² olarak değerlendirmiştir. Milli Kongre, İstanbul’un işgali (16 Mart 1920) ve Meclis’in basılmasından sonra çalışmalarını tatil etmiş (18 Mart 1920) ve Esat Paşa Malta’ya sürülmüştür. Milli Kongre’nin Milli Mücadele sürecine en büyük katkısı, politik bir içeriğe sahip olmayan İstanbul’daki birçok kuruluşu “milli” bir ideal etrafında birleştirerek “politize” etmesi ve zaman içinde İstanbul’da kurulacak olan gizli örgütlerin insanî altyapısını oluşturmasıdır. Oluşturulan birliğin sağladığı bilinçlilik, halkın hem daha sonra kurulan örgütleri ve Anadolu’yu desteklemesi sırasında ve hem de demokratik olarak gerçekleştirilen kitle gösterilerinde ortaya çıkmıştır.

⁸ Tunaya, s. 166.

⁹ Selek, s. 99.

¹⁰ Banoğlu, s. 201.

¹¹ Tunaya, s. 168, 169.

¹² Zürcher, s. 122.

“Müslüman! Önümüzdeki Cuma günü dua günüdür... Vatanını seven her müslümanın bu içtimalarda bulunması vecibe-i diniyedir... Sevgili vatanın parçalanıyor... Camilerini, mukaddesatını çiğneyecekler!.. İzmir facialarını öğren!.. Anadolu senin kararını bekliyor... Bu mitingle, kurtarıcı kararlarını ver ve halasın için çalışmaya yemin et!..”¹³. Bu sözler, İzmir’in işgalinden sonra gerçekleşen “İstanbul Mitingleri” için yapılan en temel çağrı cümleleriydi. 19 Mayıs 1919’da Fatih’te ilki gerçekleşen İstanbul mitingleri sırasıyla, 20 Mayıs’ta Üsküdar Doğancılar’da, 22 Mayıs’ta Kadıköy’de, 23 Mayıs’ta Sultanahmet’te, 30 Mayıs’ta yine Sultanahmet’te ve en son “İstanbul Türkündür ve Türk kalacaktır” sloganıyla 13 Ocak 1920’de Sultanahmet’te gerçekleşmiştir¹⁴. Mitinglerin başlangıcı, dört bin üniversite ve mesleki okul öğrencisinin dersleri boykot etmesi ve bir protesto mitingi düzenlemesiyle olmuştur¹⁵. Milli Kongre’nin bu eylemlerde aktif bir rolü olduğu şüphesizdir. Bundan başka, “Karakol Grubu”nun, İstanbul’daki yüksek öğretim gençliği arasında başlattığı propaganda faaliyetinin bir sonucu olduğu da söylenmektedir¹⁶.

Çağrı metinlerinden de anlaşılacağı gibi, bu mitinglerde halkın işgallere karşı bilinçlenmesine ve uluslararası alanda haklılığın ispat edilmesine yönelik olarak konuşmalar yapılmaktaydı. Bu konuşmalarda, ağırlık daha çok “Müslümanlık” ve “vatan sevgisi” kavramları üzerine yoğunlaşmıştı. Ayrıca Anadolu’da başlayan Kuva-yı Milliye hareketine destek verilerek İstanbul’un her zaman yanlarında olduğu belirtilmekteydi. İstanbul halkının politize olması ve Milli Mücadele’ye destek vermesi açısından bu mitingler, belki de Anadolu halkında bu tip örgütlenmelerin eksik olması nedeniyle tam oluşamayan, birlik ve mücadele duygusunu yayarak Anadolu hareketinin başkentte sesi olmuşlar ve uluslararası kamuoyuna haklı bir mücadele olduğunu yayabilmişlerdir.

GİZLİ ÖRGÜTLER

İstanbul’da kurulan gizli örgütler, yukarıda anlatılan demokratik ve hakları koruma amaçlı yarayan açık politik örgütlenmelerle tam anlamıyla bir sonuca ulaşılamayacağını anlayan ve kurtuluşun silahlı bir mücadeleyle

¹³ Samiha Ayverdi, “Mütareke Felaketi ve Sultanahmet Mitingleri”, *Türk Edebiyatı*, No. 95, İstanbul: 1981, s. 11.

¹⁴ Bu konu hakkında daha geniş bilgi için bkz. Kemal Arıburnu, *İstanbul Mitingleri*, Ankara: 1951.

¹⁵ Zürcher, s. 120.

¹⁶ Mesut Aydın, *Milli Mücadele Dönemi’nde TBMM Hükümeti Tarafından İstanbul’da Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri*, İstanbul: 1992, s. 42.

gerçekleşeceğine inanan kişilerin, genel olarak, Anadolu'da başlamış bulunan silahlı direniş hareketlerine lojistik ve propaganda niteliğinde hizmetlerde bulunmak üzere kurulmuşlardır. Bu genel tanımın dışına iki örgüt çıkmaktadır, ki bunlardan birisi, İttihat ve Terakki'nin devamı niteliğinde ve İttihatçıların haklarını da gözetmeye çalışan ve aynı zamanda Anadolu'ya lojistik destek de sağlayan "Karakol Grubu"dur. Diğeri ise, Mustafa Kemal'in kurmaya çalıştığı fakat pek başarılı olmayan bir harekettir.

Mütareke sonrası yeni hükümetin kurulması sürecinde, Mustafa Kemal Paşa, Ahmet Tevfik Paşa Hükümeti'nin güvenoyu alamayarak düşmesi ve onun yerine yeniden bir Ahmet İzzet Paşa hükümetinin kurulması için yoğun bir çalışma yürütmekteydi. Hatta bu yeni hükümette kimlerin olabileceğine ilişkin bir liste bile hazırlanmıştı¹⁷. Fakat bütün çabalara rağmen Ahmet Tevfik Paşa hükümeti güvenoyu almış (11 Kasım 1918) ve kısa bir süre sonra hem yeni hükümet ve hem de Padişah Vahdettin tarafından ayak bağı olarak görülen Mebuslar Meclisi, Kanun-i Esasi'nin 7. maddesine dayanılarak feshedilmiştir (21 Aralık 1918). Bunun üzerine Şişli'deki evde, neler yapılabileceği üzerine tartışan Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları ihtilalci bir komite kurmayı kararlaştırmışlardı. Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'da ciddi bir şekilde kurmayı düşündüğü örgütün amacı hükümeti düşürmek, hatta gerektiğinde padişahı da tahttan indirmektir¹⁸. Kurulan örgüt Mustafa Kemal Paşa, Rauf, Canbulat ve Fethi Beylerden oluşmaktaydı. Sina Akşin'in Şapolyo'dan alıntılıdığına göre örgüt, "*Vahdettin'i öldürmeyi, fabrika ve tramvay işçilerini ayaklandırmayı*" tasarlamaktadır, "*fakat Canbulat'ın, 'vaat ettiği' parayı getirmediği için, bu işçi ihtilali'nin geri kaldığını*" söylemektedir¹⁹. Arkadaşlarından birinin ayrılmak istemesi ve bu tür bir örgütlenme ile kesin bir sonuca ulaşamayacaklarını düşünmeleri, Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının bu düşüncesini sonuçsuz bırakmıştır²⁰.

Karakol Grubu

İstanbul'da gizli olarak ilk düzenli örgütlenmeyi sağlayan grup "Karakol Grubu" olmuştur. Hüsametdin Ertürk'ün anılarında, Karakol'dan daha önce de bir çok örgütlenmenin olduğundan bahsediyor²¹. Fakat anlatılanlara göre hemen hepsi belirli bir ismi olmayan, çetelerden oluşmuş mahalle örgütleri

¹⁷ Sabahattin Özel, "Mondros'tan Samsun'a Atatürk", İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yılığ, No. X, İstanbul: 1999, s. 204.

¹⁸ Özel, s. 208; Sina Akşin, İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele, C. I, Ankara: 1998, s. 190.

¹⁹ Akşin, s. 190.

²⁰ Özel, s. 208.

²¹ Samih Nafiz Tansu, İki Devrin Perde Arkası, İstanbul: 1964, s. 221, 222, 223.

durumundadır. Ortaya çıkış tarihleri olarak da hepsi Karakol'dan sonra gelmektedir. Bunlar büyük ihtimal, Karakol'a bağlı olarak çalışmışlardır. Zira, Karakol'un bu tür mahalle çeteleriyle çalıştığı ve onların düzenlenmesini yaptığı bilinmektedir.

Kazım Özalp Milli Mücadele anılarında, İstanbul'da kurulduğunu duyduğu Karakol isimli bir teşkilatın varlığına gerek olmadığı için, "*cemiyetin fiilen kurulamadığından*" bahseder²². Mustafa Kemal Paşa, Nutuk'ta, Karakol hakkında "*bana, asla, böyle bir terkip ve teşkilden kimse bahsetmiş ve muvafakatimi almış değildir*"²³ diyerek Karakol Grubu'nun varlığının pek geniş bir alana yayılmadığını fakat Anadolu ve kendi adına hareket ettiğini bildirmektedir. Karakol Grubu, aslında geniş bir kesim tarafından bilinen, yaygın bir iletişim ve eylem alanına sahip, fakat hem İttihatçı bir örgütlenme olması yüzünden ve hem de Anadolu ile iktidar çatışmasına girdiği için Milli Mücadele'nin kadrolarının pek sahiplenmek istemeyeceği bir örgüt olmuştur.

Karakol Grubu (Cemiyeti), 1918 yılının Ekim ayının son günlerinde "*İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin yerine geçmek ve onun vazifelerini benimsemek ve yerine getirmek maksat ve gayesiyle İttihat ve Terakki erkanından Enver ve Talat Paşaların emir ve tensipleriyle Kurmay Albay Kara Vasıf ve İaşe Nazırı Kara Kemal Beyler tarafından kendi isimlerinin baş harfleri kullanılarak kurulmuştur.*"²⁴ Cemiyet, ilk toplantısını gözden uzak ve hiç kimsenin aklına getiremeyeceği, Mahmutpaşa Camii avlusundaki kahvehanede gerçekleştirmiştir²⁵. Karakol'un kuruluş amacı, Mütareke'den sonra dağılmış ve korunmasız kalmış olan İttihatçıları bir araya toplayarak, özellikle Ermeni Tehciri davasına karşı korumaktır²⁶.

Karakol Grubu, İttihat ve Terakki'nin ilk yıllarında yaptığı gibi hücreler şeklinde örgütlenmişti. Üçer kişilik hücreler halinde düzenlenen yapıda yer alan binlerce kişi birbirinin örgütte olduğunu üçer kişilik gruplar dışında bilmezlerdi²⁷. Karakol Grubu'nun tabanını eski İttihatçılar, mahallelerdeki çeteler, hamallar ve tekkeler oluşturmaktaydı. Merdivenköy'deki Bektaşî

²² Kazım Özalp, **Milli Mücadele**, Ankara: 1971, s. 51.

²³ Mustafa Kemal (Atatürk), **Nutuk**, C. I, İstanbul: 1981, s. 65.

²⁴ Hüsnü Himmetoğlu, **Kurtuluş Savaşında İstanbul ve Yardımları**, C.I, İstanbul: 1975, s. 81.

²⁵ Muharrem Giray, "İstanbul'un İşgalinde Gizli Bir Teşkilat Karakol Cemiyeti", **Yakın Tarihimiz**, C. I, No. 11, İstanbul: 1962, s. 345.

²⁶ Aydın, s. 24.

²⁷ Hasene Ilgaz, "Milli Mücadelede Varlığı Gizli Kalan Bir Cemiyet Kara-Kol Cemiyeti", **Tarih ve Edebiyat Mecmuası**, Yıl: 17, No. 1, İstanbul: 1981, s. 12.

Tekkesi ve Sultantepe'deki Özbek Tekkesi en kuvvetli oldukları yerlerdi²⁸. İstanbul'un meşhur "Yediler"i Karakol'un altında çalışmaktaydı. Beyoğlu'nu kontrol altında tutan "Yediler", Bahriyeli Yüzbaşılar Arap Ferhat ve Safvet, Arap Hulusi, Kasabın Fehmi, Eczacı Ahmet Numan, Gazinocu Galatalı Hamdi, Bahriyeli Küçük Hüseyin Beylerden oluşmaktaydı²⁹. Bunlar, Türk kadınlarına sarkıntılık yapan Fransızları bıçaklayarak öldürüyor, yeri geldiğinde de haraç toplayan İngiliz subaylarını bağlayıp ıssız yerlere bırakıyorlardı³⁰. Gümrük memurları arasında, gümrükleri ellerinde tutan İttihatçıları teşkilatlandırarak, kendi kadrolarını yerleştirip Anadolu'ya sevkıyat yapılması işlerini düzenlemekteydiler³¹.

Anadolu'ya insan gücü kaçırma işlerini ilk defa düzenleyen Karakol Grubu olmuştur. Bunun için Üsküdar'dan başlayan ve Kocaeli mıntıkasını içine alan bir "Menzil Teşkilatı" kurmuşlardı³². Bu hat boyunca güvenliği sağlayarak, Anadolu'ya düzenli bir şekilde insan kaçırıyorlardı. Menzil kumandanlığına Yenibahçeli Şükrü Bey tayin edilmişti. Anadolu'ya kaçacak olan kişiler, öncelikle Cemiyet adına vesika vermeye yetkili olan Şevket Galatalı'dan vesika alarak Menzil yoluyla Anadolu'ya çıkıyorlardı³³. Ayrıca Karakol Grubu, İstanbul'dan Halil Paşa'yı ve Batum'da Ardahan kışlasında İngiliz hapishanesinde olan Nuri Paşa'yı kaçırmakla bu işlerde ne kadar becerikli olduklarını kanıtlamışlardır³⁴. Bütün bu hareket kabiliyetini Gruba kazandıran, aslında, Ekim 1918'de Teşkilat-ı Mahsusa'nın resmen dağıtılmasından sonra, kadroların Karakol Grubu kanalıyla bir arada tutularak eski deneyimlerinden yararlanmaları olmuştur. "*Teşkilat, Karakol'a çok ihtiyaç duyduğu birkaç şey verdi: Gizli silah, para ve herşeyden önemlisi yer altı faaliyetlerinde uzmanlık*"³⁵.

Mali konular hep beraber halledilirdi, fakat Gruba maddi olarak en büyük yardım Topçuoğlu Nazmi (eski Ticaret Vekili) ve Sapancalı Baki'den gelmekteydi. Toplanan paralar yalnızca silah sevkıyatında kullanılır, bunun dışında çalışan kişiler para almazlardı. Memurlar hükümetin harcırahını kullanarak Anadolu'nun çeşitli yerlerine giderlerdi³⁶. Grupta özellikle yazarak

²⁸ Ilgaz, s. 12.

²⁹ Giray, s. 346.

³⁰ Giray, s. 345.

³¹ Bülent Çukurova, "Kurtuluş Savaşı'nda İstanbul Gizli Grupları", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. II, No. 5, Ankara: 1986, s. 519.

³² Tansu, s. 218.

³³ Ilgaz, s. 13.

³⁴ Çukurova, s. 520.

³⁵ Zürcher, s. 129.

³⁶ Ilgaz, s. 14.

iletişim kuranlar takma isim kullanırlardı. Mustafa Kemal Paşa'nın takma ismi "Nuh", Şevket Galatalı'nınki "İsa", Ali Fuat (Cebesoy) Paşa'nınki "Musa" ve Kara Vasıf'ınki ise "Cengiz" idi³⁷. Karakol Grubu, Erzurum Kongresi'ne Rauf Orbay'ı kendi çalışma arkadaşı olarak saydığı için başka birini göndermemiştir.³⁸

Fakat, özellikle Erzurum Kongresi'nden sonra Karakol ve Anadolu hareketi arasında büyük bir gerilim başlamış ve sonunda Karakol'un tasfiyesi söz konusu olmuştur. Hüsnü Himmetoğlu, Karakol Grubu'nun 5 Ocak 1919 tarihinde Anadolu tarafından resmîyetinin ve faaliyetinin kabul gördüğünü söylemektedir³⁹. Fakat Mesut Aydın'ın da belirttiği gibi henüz o tarihlerde "Anadolu hareketine yön verecek bir teşkilat mevcut değildi"⁴⁰. Karakol Cemiyeti, hiçbir zaman Mustafa Kemal Paşa ve Anadolu hareketi kadroları tarafından "resmen" tanınmış değildir.

Karakol Grubu ve Anadolu arasındaki çatışmanın başlaması, genelde lağvedilmesinin de sebebi olarak sunulmaktadır. Sovyetlerle çok sıkı ilişkileri olan Karakol Grubu'nun Bolşeviklerle imzaladığı anlaşma Anadolu tarafından kabul görmeyince, kendi başlarına hareket etmek isteyen Grup kapatılmış denilmektedir. Bu olay, aslında Karakol'un dışlanmasının görünürdeki sebebi olarak anlaşılmalıdır. Çatışma, asıl olarak Karakol'un faaliyet alanının Anadolu'nun öngördüğü alandan çok daha geniş olmasından kaynaklanmaktadır. Karakol Cemiyeti, İstanbul'da kurulan diğer gizli örgütlerin aksine sadece İstanbul'da kısıtlı kalmamış, taşradaki İttihat ve Terakki mensuplarını da bir bayrak altında toplamak istemiştir⁴¹. Bunu gerçekleştirmek için ise sadece Anadolu'dan emir alarak değil, kendi iradesiyle de bir şeyler yapmayı denemiştir. Bu durum, Anadolu tarafından bir iktidar savaşımı şeklinde anlaşmıştır. Zürcher'e göre, bu çatışma bir İttihatçı-Milliyetçi ayrımıyla değil, "statüleri dolayısıyla Mustafa Kemal'den ayrı bir otorite iddiasında bulunanlar ile onun otoritesini sorgusuz sualsiz kabul etmeye hazır olanlar"⁴² arasındaki çekişmeyle açıklanabilir.

³⁷ Ilgaz, s.20. Enver Behnan Şapolyo "Nuh" isminin Mim Mim Grubunca da kullanıldığından bahseder. Enver Behnan Şapolyo, *Mustafa Kemal ve Milli Mücadelenin İç Alemi*, İstanbul: 1967, s. 13.

³⁸ Ilgaz, s. 19.

³⁹ Himmetoğlu, s. 83.

⁴⁰ Aydın, s. 26.

⁴¹ Aydın, s. 31.

⁴² Zürcher, s. 172.

Nutuk'ta bahsedildiğinin aksine, Mustafa Kemal Paşa'nın Karakol'la daha önceleri ilişkisi olması gerektiğine dair Rauf Bey anılarında, Mustafa Kemal Paşa ile Anadolu'ya çıkmak üzere paralarının kalmadığını ve Karakol Cemiyeti'nden Topçuoğlu Nazmi Bey'in kendilerine 5000 lira para verdiğini söylemektedir⁴³. Erzurum Kongresi'nden önce ve sonrasında çatışma şiddetlenene kadar, Anadolu hareketinin aldığı kararlar İstanbul'a Kara Vasıf aracılığıyla gönderilmekteydi. Ali Fuat Paşa da, Kara Vasıf'ın İstanbul'a dağıttığı bu bildirimleri bir teşkilat aracılığıyla yaptığını ve bu teşkilattan Mustafa Kemal Paşa'nın haberdar olduğunu yazmaktadır⁴⁴.

Çatışmanın tam olarak başlaması, Erzurum Kongresi sırasında ortaya çıkan, Karakol Grubu'nun bildirimlerinin ve tüzüğünün Kuva-yı Milliye komutanları arasında dolaşması olayıyla olmuştur. Nutuk'ta anlatılan Kara Vasıf Bey ve Mustafa Kemal Paşa'nın Karakol hakkındaki görüşmesi, bu olaya Mustafa Kemal Paşa'nın çok sinirlendiğini göstermektedir. Mustafa Kemal Paşa, buna karşı ilk önlem olarak, Erzurum Kongresi kararlarını, bildirisini ve Şark Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti tüzüğünü, Karakol'un bildirimlerinden daha fazla bastırarak bütün vatandaşlara dağıtma kararı almıştır⁴⁵. Karakol'un ilk dağıttığı bildirimler "*orduyu polarize etmeye yarayan, belki de Kızıl Ordu komiserleri örneğinden esinlenen*"⁴⁶ askeri ve siyasal örgütlenme modeli içermekteydi. Bu bildirimler, ordu içinde huzursuzluk çıkmasına yol açmıştı. Karakol'un ordu örgütlenmesinde öngördüğü biçim, daha önce İttihat ve Terakki'nin uyguladığı "kollektif liderlik" ilkesine dayanıyordu. "*Oysa Mustafa Kemal'in kafasında muhtemelen daha çok 'tek önder' modeli vardı*"⁴⁷.

Çatışmayı şiddetlendiren ikinci olay, Yahya Kaptan olayı olmuştur. Eski bir İttihatçı olan Yahya Kaptan, Anadolu hareketinin başlamasıyla birlikte Mustafa Kemal Paşa'nın yanında yer almış ve adeta onun fedaisi haline gelmişti. Fakat, Ocak 1920'de İstanbul'da Yahya Kaptan öldürüldü. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa ile haberleşen Kara Vasıf, Yahya'nın bazı "fenalıkları" olduğunu ve "kimseyi dinlemediği" söylemiştir. Akşin'in de belirttiği gibi, burada Vasıf Bey'in haberi olmadan böyle bir olaya girişilemeyeceği ve Yahya Kaptan'ın da İttihat ve Terakki'yi desteklemekten vazgeçip direkt olarak Mustafa Kemal Paşa'ya bağlanmasının öldürme olayında temel neden olduğu söylenebilir. Vasıf

⁴³ Fethi Tevetoğlu, *Milli Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar*, Ankara: 1991, s. 23.

⁴⁴ Tevetoğlu, s. 29.

⁴⁵ Tevetoğlu, s. 26.

⁴⁶ Zürcher, s. 173.

⁴⁷ Akşin, C. II, s. 328.

Bey'in raporundaki "kimseyi dinlememesi" sözünden "bizi dinlemiyordu" anlamını çıkarmak mümkündür⁴⁸.

Karakol'un kapatılmasının sebebi olarak gösterilen Bolşeviklerle yapılan anlaşma, çatışmanın en şiddetli anlarından. Bu dönemde Sovyetlerle en iyi ilişki içinde olan kişiler, Karakol Grubu'ndan olmuştur. Ekim ayı içinde Kafkaslardan bir komünist temsilcisi Karakol'dan Baha Sait ile görüşür. Bu görüşmeden bir ay sonra "*Kafkastaki yoldaşlarla her konuda görüşmek üzere 'Karakol' Cemiyeti tam yetkili temsilcisi Baha Sait yoldaş*"⁴⁹ Bakü'ye gidecek ve kendisini tanıtırken hem Karakol kimliğini gösterecek ve hem de "Mustafa Kemal yönetimindeki Uşak Kongresi Yürütme Kurulu temsilcisi" olduğunu söyleyecektir. Böylece Bolşevikler, hem İstanbul'la ve hem de Anadolu hareketiyle masaya oturduklarını zannedeceklerdir. Baha Sait Bakü'de görüşürken, "Karakol gizli cemiyeti hakkında bilgiler" ve "Türk ayaklanma hareketi" başlıklı 19 Kasım tarihli iki rapor merkez tarafından hazırlanmıştır⁵⁰. Baha Sait Bey burada, 11 Ocak 1920 tarihinde 15 maddelik bir anlaşma imzalar. Bu anlaşmaya göre Sovyetler ve Karakol Cemiyeti "emperyalistlerin" müdahalesine karşı işbirliğine gideceklerdir. Sovyetler Karakol Cemiyeti'ne silah ve cephane verirken, Karakol Cemiyeti de Beyaz Ruslarla çarpışmak üzere silahlı kuvvetler hazırlayacaktı. Ayrıca Karakol Cemiyeti Batum, İran, Afganistan ve Hindistan'da İngiltere'ye karşı ayaklanma hazırlayacaktı⁵¹. Yapılan bu anlaşma, Anadolu'da büyük tepkilere sebep olmuştur. Özellikle, Kazım Karabekir, "*Bu ne cür'ettir? Uşak Kongresi de kim oluyor? Orduda kimler acaba malumattar? Hususiyle ben Şarkın Kumandanıyım, benden habersiz neye muvaffik olunabilir?*" diyerek şiddetli bir tepki vermiştir⁵².

Karakol Cemiyeti ile, bu olaylardan sonra Anadolu bağlarını koparmış ve zaten bu sırada İstanbul işgal edilince Karakol Cemiyeti varlığına son vermiştir. Kara Vasıf tutuklanarak Bekirağa bölüğüne konulmuştur. Karakol Cemiyeti'nin kapanmasından sonra, Karakol'un Üsküdar Şubesi reisi olan Erkan-ı Harp Kaymakamı Muğlalı Mustafa Bey, grubun mührünü ve şifre anahtarını Kara Vasıf'tan alarak, eski teşkilatı, bu sefer "Zabitan" ismiyle yeniden kurmuştur (23

⁴⁸ Akşin, C. II, s. 202, 203.

⁴⁹ Stefanos Yerasimos, *Türk-Sovyet İlişkileri-Ekim Devriminden "Milli Mücadele"ye*, İstanbul: 1979, s. 113.

⁵⁰ Yerasimos, s. 114.

⁵¹ İlhan Tekeli-Selim İlkin, *Ege'deki Sivil Direnişten Kurtuluş Savaşı'na Geçerken Uşak Heyet-i Merkeziyesi ve İbrahim (Tahtakılıç) Bey*, Ankara: 1989, s. 222.

⁵² Aydın, s. 43.

Nisan 1920)⁵³. Fakat bu örgüt Anadolu'nun iyi niyetini kazanamamıştır. Çünkü kullanılan mühürde Fransızca bazı harfler bulunmuş ve Fevzi Paşa bu durum karşısında istihbarat dairelerine telgraf çekerek, “*bu şüpheli işaretlerden grubun veya bazı azanın ecnebi casus teşkilatı tarafından satın alındığı ve İngilizler hesabına Anadolu’da çalışmak üzere bir takım hain zabitanın kasten sevk edildiği zanni hasıl olmaktadır*”⁵⁴ diyerek uyarmıştır.

Zabitan Grubu daha sonra yine Muğlalı Mustafa Bey başkanlığında “Yavuz Grubu”na dönüşür. 1921 Ekim ayında faaliyete geçen bu grubun mühründe Yavuz Sultan Selim’in resmedilmesi yüzünden bu ismi aldığı zannedilmektedir. Zabitan ve Yavuz Gruplarının teşkilatlarının geniş olmasına rağmen Anadolu’ya yaptıkları sevkîyatın az olması daha önceki dönemden yitirilmiş olan güven ve ayrıca aynı tarihlerde Ankara’nın emri ile kurulmuş olan ve tam kontrolünün sağlandığı “Hamza Grubu”nun etkin çalışması yüzünden olmuştur⁵⁵.

Karakol Grubu, hala açıklanamayan birçok soruyu kendi içinde barındırmaktadır. Grubun gerçek üyelerinin anılarını yazacak kadar uzun yaşamamaları yüzünden birçok sır halen açıklanamamaktadır. Hasene Ilgaz, Karakol Grubu kapatılırken yakalanmak korkusuyla birçok evrakın yakıldığından bir kısmının da Anadolu’ya gönderildiğinden bahseder. Gönderilen vesikaların büyük bir kısmı Ankara’ya Atatürk’e gönderilmiş ve söylediğine göre, bunlar ciltlerle kitap olmuştur.⁵⁶ Bu belgelere ulaşıldığı takdirde, İstanbul’da Milli Mücadele’nin örgütlenmesi açısından birçok noktanın aydınlanacağı kesindir.

Felah Grubu

Hüsamet’in Ertürk’ün ATASE arşivinde bulunan “Millî Mücadele Senelerinde Teşkilat-ı Mahsusa” isimli basılmamış daktilo metnini, Fevzi Çakmak daha sonra notlar olarak okumuş ve Hüsnü Himmetoğlu da kitabında bu notları vermiştir. Felah Grubu’na ilişkin olarak Fevzi Paşa şu notları almıştır: “*Bu grubu ben teşkil ettim. Her hususta mühim hizmetleri görüldü. Fakat ara sıra azaları değiştirmek ve Ankara’ya celp edip suistimale mani olmak lazım geliyordu. Bazan İngiliz istihbaratının tuzağına düşüyorlardı.*”⁵⁷ Daha ileride ise Himmetoğlu, grubun kurulmasını Mustafa Kemal Paşa’nın emrettiğini ve İsmet

⁵³ Mesut Aydın, “Millî Mücadele Döneminde İstanbul’da Anadolu Lehine Faaliyette Bulunan Gizli Gruplardan Zabitan Grubuna Ait Bir Vesika”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. VI, No. 18, Ankara: 1990, s. 592.

⁵⁴ Himmetoğlu, s. 88.

⁵⁵ Aydın, s. 46.

⁵⁶ Ilgaz, s. 20.

⁵⁷ Himmetoğlu, C. II, s. 410.

(İnönü) Bey'in de onayladığını, Fevzi (Çakmak) Paşa'nın bu grubu kurmuş olduğunun yanlış olduğunu söylemektedir.⁵⁸ Fevzi Paşa'nın bu noktada bir yanlış düştüğü muhtemeldir. Çünkü bu örgüt Ankara'nın ve direkt olarak Mustafa Kemal ve İsmet Paşalar'ın emirleriyle kurulmuş olan ilk örgüttür.⁵⁹ Felah Grubu resmi olarak 23 Eylül 1920 ve 4 Ekim 1923 tarihleri arasında görev yapmıştır. Fakat Felah Grubu'nun ancak son ismi Felah'tır. İlk kurulduğu zaman örgüt, Ankara'dan onaysız bir biçimde başlamış ve Yüzbaşı Neşet Bey tarafından kurulmuştur ve merkezi Eminönü balık pazarında, Hüseyin Hüsnü eczanesinde, zehirli ilaç dolabının arkasından bir merdivenle çıkılan tavanarasıydı.⁶⁰ Orada kurulan örgütün adı "Moltke" grubuydu.⁶¹ Fakat Moltke grubu maddi yönden takviye edilemediği için bir varlık gösterememişti.⁶²

Ankara'dan onayla ve destekle değişen ve gelişen örgütün ilk resmi adı "Hamza Grubu"ydü. Fakat Fevzi Paşa'nın da belirttiği gibi bir önceki Zabitan Grubu'nda yaşanan mühürdeki işaret olayından sonra, bu sefer daha temkinli hareket ederek örgütün yönetim kadrosu ve ismi sürekli olarak değiştirildi. Grup, 15 Aralık 1920 tarihinde bu sefer "Mücahid" ismini alır. 23 Şubat 1921 tarihinde örgütün ismi bir daha değiştirilerek "Muharib" yapılır.⁶³ Grup, bu isimle de daha fazla devam edemeyip 31 Ağustos 1921 tarihinde "Felah" ismini alır.⁶⁴ Topçu Kurmay Binbaşısı Ekrem (Baydur) Bey'in başkan olduğu zaman imzasını takma ad olarak "Güneş" ismiyle atmasından dolayı, bazı çevrelerde Felah Grubu'nun adı "Güneş Grubu" olarak da geçmektedir.⁶⁵

Felah Grubu'nda bütün bu isim değiştirmelere karşın tedbir olarak "İhtiyat Grupları" kurulmuştu. Bu gruplar herhangi bir olumsuz durumda, büyük grubun kapanması, deşifre olması veya önemli kişilerinin yakalanması durumunda devreye girip işlerin devam etmesini sağlayacaklardı. Bu amaçla kurulmuş olan gruplardan ilkinin adı "Ferhad", eğer bu gruba bir şey olursa onun yerini olacak olan grubun adı da "Kerimi" idi.⁶⁶ Fakat bu grupları kullanmak gereği hiç hissedilmemişti. Zabitan Grubu da daha önceki Karakol tecrübesinden bildiği

⁵⁸ Himmetoğlu, C. II, s. 416.

⁵⁹ İsmet Paşa'nın kuruluş emri için bkz. İhsan Aksoley, "İstanbul'da Milli Mücadele", **Hayat Tarih Mecmuası**, No. 8, İstanbul: 1969, s. 27.

⁶⁰ Aksoley, s. 27.

⁶¹ İhsan Aksoley, "'Moltke' Grubunun Faaliyeti", **Hayat Tarih Mecmuası**, No. 9, İstanbul: 1969, s. 24.

⁶² Aydın, s. 49.

⁶³ Aydın, s. 51.

⁶⁴ Aydın, s. 52.

⁶⁵ Fethi Tevetoğlu, "Güneş Grubu", **Türk Ansiklopedisi**, C. XVIII, s. 19.

⁶⁶ Aydın, s. 58.

için kuruluş metninde böyle grupların oluşturulmasının iyi olacağını söylemiştir.⁶⁷

Bunların dışında Felah Grubu'ndan bağımsız olarak kurulmuş fakat ilerleyen tarihlerde Felah Grubu'na katılmış olan iki ayrı örgüt daha vardır. Bunlardan ilki "Muavenet-i Bahriyye Grubu"dur. "Deniz yolu ile yardım grubu" anlamına gelen bu grup Ankara'dan bağımsız bir örgütlenme halinde Anadolu'ya deniz yolu ile malzeme kaçırmaktaydı. Ankara ordunun Bahriye kısmının yetersiz olduğunu ve geliştirilmesi gerektiğini düşünmüş ve bu yolda 10 Temmuz 1920'de Umur-u Bahriye Müdüriyeti'ni kurmuştu. İstanbul'dan gönderilecek deniz malzemelerini örgütlemek için bir gizli örgüt kurmak gerekiyordu. Ankara, yeni bir grup kurmaktansa, var olan gruplardan birine yetki vermenin daha iyi olacağını düşünüp Muavenet-i Bahriyye Grubu ile temasa geçmiştir.⁶⁸ Grubun çalışmaları üç kademeliydi. Kasımpaşa tersane, havuz ve fabrikalarında mevcut malzeme ve cephanenin çalınıp taşınması için gözetleme, yükleme ve nakliye grupları oluşturulmuştu.⁶⁹ Ankara'nın direktifiyle bu örgüt bir ay kadar sonra Felah Grubu'na katılmıştır. Diğer grup ise "İmalat-ı Harbiye Grubu"dur. Grup, 19 Mart 1920 tarihinde kurulmuş ve yaklaşık olarak 9 ay bağımsız çalıştıktan sonra Felah Grubu'na katılmıştır. Felah Grubu'na bu iki grubun katılmasının sebebi, Felah'ın propaganda, istihbarat ve asker sevkiyatı gibi konularda başarılı sonuçlar elde ederken, silah, cephane ve mühimmat sevkiyatında pek etkin olamamasıydı.⁷⁰ Hem denizden ve hem de karadan bu işi iyi becerebilen iki ayrı örgütün katılmasıyla birlikte tam anlamıyla güçlü bir örgüt haline gelen Felah Grubu, Ankara'nın isteyebileceği kadar etkin ve kontrol altında bir gizli örgüt biçimine uygun düşmekteydi.

Müdafaa-i Milliye Heyet-i Merkeziyesi ve Mim Mim Grupları

Bu örgütler hakkında, Karakol Grubu'ndan farklı olarak, bizzat grup içinde önemli yerlerde yer almış bulunan iki ayrı kişinin anı kitabının varlığına rağmen, gruplar arasındaki çatışmayı yansıtmaması açısından Felah Grubu'nun bir üyesi olan Hüsnü Himmetoğlu'nun iki ciltlik eseri daha açıklayıcı olmaktadır. Bu grupların varlığı sırasında Anadolu'da yer alan çeşitli insanların Milli Mücadele anılarında bu iki grup sanki bir grupmuş gibi anlaşılakta, ikincisinin ilkinin kısaltılmış hali olduğunu söyledikleri görülebilmektedir. Bu aynı zamanda Mim Mim grubunun üyeleri olan Hüsamettin Ertürk ve Kemal Koçer'in anılarının da olayları çarpıtmasının bir sonucudur. Kemal Koçer'in "Kurtuluş Savaşlarımızda

⁶⁷ Aydın, s. 115.

⁶⁸ Aydın, s. 98.

⁶⁹ İ(smet) Parmaksızoğlu, "Muavenet-i Bahriyye Grubu", *Türk Ansiklopedisi*, C. XXIV, s. 365.

⁷⁰ Aydın, s. 97.

İstanbul-İşgal Senelerinde Mim Mim Grubunun Gizli Faaliyetleri"⁷¹ isimli kitabı, diğerinden daha yanıltıcı bir biçimde, hiçbir belgeye yer vermeyerek karşılaştırmalı bir okumada inanırlılığını yitirmektedir. Hüsamettin Ertürk ise Müdafaa-i Milliye örgütüne yer vermeyerek, hatta Karakol'u bile küçümseyerek, Mim Mim grubunun yaptıklarını överek kendi çevresinde dönen bir hikaye oluşturmaktadır. Daha sonra, Hüsnü Himmetoğlu bu iki kitapla ciddi bir polemige girerek, belgeleriyle kendi söylediklerini ispatlamaya çalışmaktadır. Bu tür bir tarih yazımına yol açan sebepler aslında bu iki grubun zaman içinde oluşan ilişkilerinin bir sonucudur.

Müdafaa-i Milliye Heyet-i Merkeziyesi'nin kuruluşu diğerleri gibi sadece Anadolu'ya yardım etmek amacıyla değil, bir korunma aracı olarak gerçekleşmiştir. Öncelikle mahallelerde oluşmuş, işgaller karşısında halkın kendini savunma örgütleri biçiminde yavaş yavaş kurulup daha sonra birleşmeye karar vermişlerdir. Kuruluş amacı, teşkilatın Genelkurmay'a gönderdiği 29 imzalı ve 2 Kasım 1922 tarihli raporunda şöyle açıklanmaktadır: "*Her türlü ihtimal ve tehlike karşısında ve İstanbul'un herhangi bir ihtilal vaziyetinde hal ve mevki'e hakim olarak İstanbul'daki Müslüman kuvvetini gayei milliyeye doğru sevk ve idare etmek ve Anadolu'daki mücadeleye İstanbul'dan manen ve maddeden zahir olmak üzere teşekkül etmiştir.*"⁷²

Müdafaa-i Milliye grubunun Ankara tarafından resmîyetinin kabul edilmiş tarihi 3 Mart 1921'dir. Bu tarihten sonra Mim Mim grubu ile aralarında çatışmalar olmuş ve Mim Mim grubu tarafından sürekli olarak Ankara'ya şikayet edilmeleri yüzünden zor günler geçirmiş, sürekli olarak kadrosunu değiştirmek zorunda kalmıştır.⁷³ Mim Mim grubunun ve en başta bu grubun başkanı olan Hüsamettin Ertürk'ün bu grup için Ankara'ya yaptıkları şikayet iki çerçevede olmaktadır. İlki, bu örgütün mensuplarının Meclis'te muhalefet halinde bulunan ikinci gruba destek verdikleri yönündeydi. İkincisi ise, bu örgütün Karakolcular ile temasta olduklarına Ankara'nın inandırılmasıdır.⁷⁴ Her iki bahane de Müdafaa-i Milliye teşkilatının Ankara tarafından hoş karşılanmamasını sağlayacaktır. Kesin bir ilişkileri olmasa bile, Ankara'nın bu iki muhalefet odağıyla ilişkide olabilecekleri ihtimali olan bir örgütle, ilişkiye girmek istemeyeceği anlaşılabilir. O yüzden Mim Mim grubunun Müdafaa-i Milliye'yi karalarken ön plana çıkartacağı noktaları iyi hesapladığını söylenebilir. Bütün bu engellemeler karşısında, Müdafaa-i Milliye teşkilatının

⁷¹ Kemal Koçer, *Kurtuluş Savaşlarımızda İstanbul-İşgal Senelerinde Mim Mim Grubunun Gizli Faaliyetleri*, İstanbul: 1946.

⁷² Himmetoğlu, C. I, s. 96.

⁷³ Aydın, s. 81.

⁷⁴ Aydın, s. 83.

başkanı durumunda olan Süvari Miralayı Esat Bey, 1922 yılının sonlarında Ankara'ya bir yazıyla, teşkilatın zararlı bir hal almış olduğunu ve “*ulvi maksatların gerçekleştirilmesi için yola çıkmış olmasına rağmen, hususi maksatların gerçekleştirilmek istenmesinin*” bu duruma yol açtığını bildirmiş, bazı isteklerde bulunmuştur.⁷⁵ Fakat bu istekleri Ankara tarafından dikkate alınmamış ve Esad Bey istifa etmiştir. İstanbul'a gelecek herhangi bir Yunan saldırısı durumunda silahlanan teşkilatın, silahlı üyelerinin sayısının 10.000'in üzerinde olduğu söylenmektedir.⁷⁶ Mim Mim grubuyla çatışma yaşayan bir tek Müdafaa-i Milliye teşkilatı olmamış, bunun yanında Felah Grubu da bazı sorunlar yaşamıştır. Hüsnü Himmetoğlu kitabında yer verdiği birkaç telgraf metniyle bu çatışmayı göstermektedir. Mim Mim grubunun Felah Grubu başkanını “*hiçbir şey yapmaya kadir olmayan*” bir kimse olarak suçladığını gösterir bir telgrafın ardından, Felah Grubu'nun, Mim Mim'in Milli Mücadele'nin ruhuna aykırı işler yaptığını şikayet ettiği telgrafi peş peşe sunarak, İstanbul'da Ankara'ya bağlı olarak hizmette bulunan gizli örgütler arasındaki çatışmaları eserinde çok iyi verebilmektedir.⁷⁷

Mim Mim grubunun bu kadar rahat davranabilmesini sağlayan unsurun, Ankara'daki ilişkileri olduğuna yönelik bazı bilgiler vardır. Kuruluşunun ilk devrelerinde pek silik bir konumda olan Mim Mim grubu, Hüsametdin Ertürk'ün Anadolu'ya geçmesinden sonra canlanmıştır. Grup ancak 1922 senesinin sonlarında Hüsametdin Bey'in Fevzi Paşa ile olan yakınlığı sonucunda Ankara tarafından tanınmıştır. Fevzi Paşa, Hüsametdin Ertürk'den bir örgüt kurmasını istemiş, o da yeni bir örgüt kurmaktansa Mim Mim'i kullanmayı denemiş ve başarılı olmuştur.⁷⁸

Mim Mim grubu hakkında ayrı bir makalesi de bulunan Hüsnü Himmetoğlu, bütün bu olanları gruplar içindeki bazı kişilerin “*daha ileri atılmak ve arzuladığı mevki ve şöhrete daha çabuk ve daha kısa yollardan ulaşmak*”⁷⁹ isteklerinden kaynaklandığını söylemektedir. Bu iddiasını da, yayınlanan anılarla kendi başından geçenleri belgelerle göstererek ispatlamaya çalışmaktadır. Gördüğümüz kadarıyla artık, Karakol Cemiyeti'nin karşı karşıya kaldığı “*merkez-çevre*” çatışması, artık bu gruplarda “*çevre-çevre*” çatışmasına dönüşmüştür. Bu da, iktidara aday olabilecek çevredeki kişilerin ortadan kalktığını ve artık iktidarın çevresinde yer alacak kişilerin birbiriyle çatışmaya başladığını gösterir. Yani, kurulan iktidar, gücünü belli bir düzeneğe

⁷⁵ Aydın, s. 82.

⁷⁶ Aydın, s. 84.

⁷⁷ Himmetoğlu, C. II, s. 55.

⁷⁸ Aydın, s. 87.

⁷⁹ Hüsnü Himmetoğlu, “M.M. Grubu ve Gerçek Yüzü”, *Yakın Tarihimiz*, C. III, No. 32, İstanbul: 1962, s. 168.

oturabilmiş ve kontrolü bir süre için bile olsa elde edebilmiştir artık. Mim Mim ve Müdafaa-i Milliye grupları, geniş bir silahlı örgütlenmeyi yaratmakla İstanbul için en büyük katkıyı sağladılar. Bu örgütlenmeye, çulhacılar, dokumacılar, mavnacılar, gümrük hamalları, arabacılar, bahçıvanlar, motorcular, sandalcılar, mobilyacılar, Kapalı Çarşı ve Mısır Çarşısı'ndaki esnaf, İstanbul'un o tarihte mevcut 1054 mahallesindeki tulumacılar ve sakalar büyük bir katılım sağlamıştır.

Diğer Bağımsız Gizli Örgütler

Bütün bu örgütlerin dışında zaman zaman bağımsız hareket eden, zaman zaman da bazı büyük gruplarla birleşen küçük örgütler de gözükmekteydi. Bu gruplardan "Namık Grubu" mühimmat sevkiyatında çalışmak üzere Piyade Mülazımı (teğmen) Halil İbrahim ve kardeşi Mülazım Naci Beyler tarafından kurulmuştu.⁸⁰ Tek sevkiyatta 8000 topçu mermisi gönderebilmişler ve bir daha sevkiyat yapamamışlardır. Ankara'dan alınan avans karşılığı olarak, malzemenin gelmediğini gören Milli Savunma Bakanlığı grubun başındakileri 7466 lira borçlandırmıştır.⁸¹ Daha sonra Fevzi Paşa'nın notlarından anladığımız kadarıyla, bu para, iki kardeşin Beyoğlu'nda sinema işlettiklerinin farkedilmesi üzerine buradan tahsil edilmiştir.⁸²

Bir başka grup da "Berzenci Grubu"dur. Bahriye İmamı Ahmet Berzenci Efendi tarafından kurulan bu grup Muavenet-i Bahriyye Grubu'yla beraber ve bazen tek başına çalışmış, fakat daha sonra, Fevzi Paşa'nın söylediğine göre Müdafai Milliye aleyhine 1.700.000 liralık alacak davası açmış ve bu kadar mühimmat kaçırdığını söylemiştir.⁸³ Himmetoğlu, Berzenci'nin çok sessiz ve iyi niyetli olduğunu, davayı da emeklerinin hiçbir şekilde takdir edilip karşılanmadığına üzüldüğü için açmış olduğunu söylemektedir.⁸⁴ Son olarak, "Fethiye İhtiyat Deniz Grubu"ndan kısaca bahsetmek gerekecektir. Bu grup, İzmirli Ahmet Necip başkanlığında sadece haber alma işi yapmaktaydı. İstanköy, Rodos ve Kalimnos gibi Yunan ve İtalyan adalarından ajanları yardımıyla topladığı haberleri Garp Cephesi Kumandanlığı'na iletmekteydi. Fethiye İhtiyat Deniz Grubu, İstanbul'daki Muavenet-i Bahriyye Grubu ile devamlı bir işbirliği halinde olmuştur.⁸⁵

⁸⁰ Tansu, s. 507.

⁸¹ Himmetoğlu, C. I, s. 257, 258.

⁸² Himmetoğlu, C. II, s. 411.

⁸³ Himmetoğlu, C. II, s. 410, 411.

⁸⁴ Himmetoğlu, C. II, s. 415.

⁸⁵ Fethi Tevetoğlu, "Gizli Gruplar", *Türk Ansiklopedisi*, C. XVII, s. 393.

Ankara Tarafından Kurulmuş Denetleme Örgütleri

İstanbul'dan Anadolu'ya kaçırılan kişiler arasında zamanla ajanların varlığının saptanması ve özellikle Karakol'un üzerinde Fransızlar tarafından işaretlenmiş mührünün ele geçmesiyle birlikte, Ankara, insan sevkıyatını kontrol edebilmek için birbirini takip eden iki örgüt kurmuştur. Bunlardan ilki A.P. diye adlandırılan ve Ayın-Pe diye söylenen, "Askeri Polis" teşkilatıdır. A. P. 18 Temmuz 1920 yılında Fevzi Paşa tarafından Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti'ne bağlı olarak kuruldu.⁸⁶ Bu grup kontrol altındaki her limanda görevlendirilecek askeri rütbedeki elemanlardan oluşmaktaydı.⁸⁷ Fevzi Paşa A.P. için "gelen, geçenleri tetkike ve propagandacı ve casusları takip ve tenkile memur edilmişlerdi"⁸⁸ diyerek, grubun işlevini açıklamaktadır. Aslında bu, A. P.'nin görevlerinden yalnızca biriydi. Askeri Polis teşkilatını geniş bir şekilde inceleyen Hamit Pehlivanlı, örgütün ne amaçla kurulduğunu şu şekilde anlatmaktadır: "Teşkilat, suçlu olanları yakalayacak, İstanbul gruplarının güvenilir diye gönderdikleri şahısların vesikalarını kontrol edecek, casusluk olaylarının önüne geçecekti. Deniz ve kara yolu ile Anadolu'ya getirilen silah ve cephaneyi kontrol ederek ilgili yerlere ulaştıracaktı. Ayrıca, düşman birlikleri arasına ve işgal bölgelerine casus göndererek bilgi toplayacak, düşman propagandasına karşı, propaganda yapmak suretiyle halk üzerinde düşmanın kötü propagandasına engel olacaktı. Milli Mücadele aleyhine çalışan Türk ve azınlıkları takip ederek halk üzerindeki kötü tesirlerine ve fiili hareketlerine mani olmak, ordu içerisinde karışıklık çıkaran veya çıkarmaya çalışanları tespit etmek, firar edenleri yakalayıp mahkemelere teslim etmek de, Askeri Polis'in görevlerindendi".⁸⁹ Örgütün amaçları geniş olsa bile, gizli örgütler eliyle gerçekleştirilen silah ve insan sevkıyatında istenmeyen kişi ve bilgilerin yayılmasını engellemek ve kontrolü merkezileştirmek amacının temel olduğu söylenebilir. Ertürk, A.P.'ye Mim Mim grubunun Anadolu'ya girmesi zararlı olan kişilerin resimlerini ve isimlerini verdiklerini bildirmektedir.⁹⁰ Buradan, Ankara'nın diğer örgütlerden daha çok Mim Mim grubuna güvendiği sonucu çıkartılabilir.

Askeri Polis teşkilatı kuruluşundan yaklaşık sekiz ay sonra kaldırılmıştır. Kaldırılışına gerekçe olarak çalışmalarını iyi yürütmediği ve gizliliğe uymadığı

⁸⁶ Hamit Pehlivanlı, *Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Askeri Polis Teşkilatı*, Ankara: 1992, s. 13-14.

⁸⁷ Ali Rıza Öge, *Meşrutiyetten Cumhuriyete Bir Polis Şefinin Gerçek Anıları*, Bursa: 1957, s. 326.

⁸⁸ Himmetoğlu, C. II, s. 409.

⁸⁹ Pehlivanlı, s. 7.

⁹⁰ Tansu, s. 503.

sebepler gösterilmektedir. Görevlerini yürütürken memurların sorumsuzluk gösterdikleri, yetkilerini aşarak her türlü işe karıştıkları ve bazı bölgelerde halkın nefretini kazandıkları da görülmektedir. Bütün bu sebeplerden ötürü teşkilat 21 Mart 1921 tarihinde lağvedilmiştir.⁹¹ Fakat üstlendiği görevlerin vazgeçilemez oluşu teşkilatın başka bir adla, fakat bu sefer daha titiz davranılarak yeniden düzenlenmesini gerektirmiştir. Bu amaçla A. P. teşkilatının sadece adı değiştirilerek, aynı memurlarla, fakat faaliyetlerin daha özenli ve gizli olması telkiniyle Tetkik Heyeti Amirlikleri (THA) kurulmuştur.⁹² Örgüt, yine İstanbul'dan gelen kişileri kontrol etmeye devam etmiş, örneğin İnebolu şubesinde Anadolu'ya vesikasız ve Karakol Cemiyeti'nin vesikalari ile gelenleri İnebolu, Daday ve Kastamonu'da gözaltına almışlardır.⁹³ Bütün titiz olunmasına yönelik telkinlere rağmen 1 Nisan 1921'den geçerli olarak A. P.'nin yerini alan THA, yazışmalarda bazı karışıklıklara yol açmış bazı şubelerde hala eski teşkilatın adının kullanıldığı ve hatta bazı şubelerin yeni teşkilattan haberdar olmadıkları görülmüştür.⁹⁴ Bu iki örgütün varlığı, Ankara'nın, tüm ilişkilerine rağmen İstanbul'daki örgütlere güvenmediğinin ve onları bir kere daha kontrol etmenin bu yüzden yararlı olacağını düşünmelerinin bir sonucudur.

Gizli Örgütlere Yardımcı Olan Yabancılar ve Müttefikler Arasındaki Çatışmalar

İstanbul'daki gizli örgütlerin Anadolu'ya kaçıracakları silah ve insanlar için kendilerine yardımcı olan Fransız ve İtalyan deniz taşımacılık şirketlerinin varlığı olmasaydı, Anadolu'ya bu kadar geniş sevkıyatın yapılabilmesi belki de mümkün olamayacaktı. Bunlardan Galata'da Yuvakimyan hanında çalışan La Française isimli vapur şirketi, Bolşevik Devrimi dolayısıyla Rum göçmenlerini İstanbul'a getiren vapurların bir kısmını Fransız Bayrağı altında Türkiye'de işleten bir şirketti.⁹⁵ Bu vapurlarda görevli Arif, Terziyan, Payasyanlar, Karabet, Hogasyan ve Bedeş en çok yardımcıları dokunanlar olmuştur.⁹⁶ Bir diğer şirket de Lloyd Trieste adlı vapur şirketi idi. Bütün bu şirketler verilen eşyaların tonajlarını ¼ oranında eksik olarak gösteriyor, ödenecek ücretten mümkün olduğu kadar kısılmaya çalışılıyordu. Bu gemilerin kullanılmasında kişisel bağlantılar çok önemli oluyordu. Bu ilişkilerin sağlanmasında en büyük yardım Pandikyan isimli bir Ermeni'den gelmekteydi.

⁹¹ Pehlivanlı, s. 179-181.

⁹² Pehlivanlı, s. 181-182.

⁹³ Aydın, s. 169.

⁹⁴ Pehlivanlı, s. 182.

⁹⁵ Himmetoğlu, C. I, s. 413.

⁹⁶ Koçer, s. 41.

Pandikyan Efendi, İstanbul işgalinden itibaren İngiliz İstihbarat Servisi'nde deniz işleri ile ilgilenmekteydi.⁹⁷ 70'ten fazla Rum, Ermeni ve Türk, İngiliz polisi olarak Pandikyan'ın emrinde bulunuyordu.⁹⁸ İsteddiği kişileri tutuklama, dilediği yerlere girebilme ve en önemlisi kaçakçılık olaylarında tam yetkiyle hareket edebilme olanaklarına sahipti.⁹⁹ Deniz yoluyla yapılan sevkiyatların çoğunda Pandikyan Efendi göz yumuyor veya kontrolleri gevşetiyordu. İngilizler tarafından yapılması düşünülen tutuklamaları günü gününe haber vermekteydi. Bu tür faaliyetlerinden şüphelenilen Pandikyan Efendi'nin şubesi daha sonra lağvedilerek kendisi de açığa alındı.¹⁰⁰

İngiliz ve Fransızlarla yakınlığı ve kendi cemaatleri içinde saygıdeğer bir yere sahip olmaları dolayısıyla kullanabildikleri ilişkileriyle kaçakçılık işlerinde yardımcı olan iki önemli Ermeni daha vardır. Bunlardan ilki, daha sonra 1942 yılına kadar iki devre milletvekilliği de yapmış olan, Berç Keresteciyan (Türker) idi. Keresteciyan, Milli Mücadele zamanında Hilaliahmer'in ikinci başkanlığını yapmış ve bu yolla Anadolu'ya, ilaç sandıklarının içerisinde, ordunun ihtiyacı olan malzemeyi ulaştırmıştır.¹⁰¹ Diğeri ise, İtilaf Devletleri'nin kontrol heyeti tercümanlığını yapan David Sahakkulu idi. İstanbul'dan deniz yoluyla Trabzon'a silah ve cephane göndermek isteyen Karadenizliler, Sahakkulu'nun yardımıyla sevkiyatı başarabiliyorlardı. Tüccar malı taşıdığına ilişkin düzenlenen sefer evraklarıyla, silah yüklü motorlar İstanbul'dan Kavak'a gönderiliyor ve Sahakkulu'nun talimatlarına göre tehlikesiz bir şekilde istenilen yere ulaştırılabiliyordu.¹⁰²

İstanbul'da çoğu iyi nitelikte ve çok olan savaş malzemesi Maçka cephaneliğinde saklanmaktaydı. Buradaki cephaneleri Yunanlılar da edinmek istiyorlardı.¹⁰³ İstanbul'un işgali sırasında İngilizler Maçka cephaneliğini işgal ettiklerinde, oradan boğaza doğru inen birkaç yüz metrelik tünel söylentisinin doğru olduğunu anlamışlardı.¹⁰⁴ Bu tüneller, silah kaçırma işi için kullanılıyordu. İşgalden sonra bu silahlar orayı işgal eden güçlerin subayları tarafından satılmaya başlandı. Himmetoğlu, buradaki silahlar için, bin fişek ve bir tüfek için on iki lira, bir mitralyöz için yüz elli lira ve bir kama için on beş

⁹⁷ Aydın, s. 211.

⁹⁸ Himmetoğlu, C. I, s. 407.

⁹⁹ Sabahattin Özel, "Tehcir Konusunda Bazı Gerçekler ve Milli Kurtuluş Savaşı'nda Vatansaver Ermeniler", (İstanbul Üniversitesi'nde düzenlenen "Uluslararası Ermeni Konferansı"na sunulan bildiriden), İstanbul: 2001.

¹⁰⁰ Aydın, s. 214.

¹⁰¹ Özel, "Vatansaver Ermeniler".

¹⁰² Özel, "Vatansaver Ermeniler".

¹⁰³ Himmetoğlu, C. II, s. 215.

¹⁰⁴ Akşin, C. II, s. 305.

lira teklif eden Çavuşyan'dan bahsetmektedir.¹⁰⁵ İhsan Aksoley de, kendisine gelen bir Fransız subayının Maçka'dan istenilen kadar silah alıp onu mavzer başına otuz beş liradan bir Fransız torpidosu ile İnebolu'ya götürebileceği teklifini yaptığını yazmaktadır.¹⁰⁶

Anadolu'ya yapılan silah sevkiyatı İzmir'in kurtarılışından (9 Eylül 1922) sonra daha da hızlanmıştır.¹⁰⁷ Fransız şirketler burada yine ön plana çıkmaktadır. Burada İtilaf Devletleri arasındaki çatışmadan söz etmek gerekecektir. Yunanistan'ın İzmir'i almasıyla İngilizlerle arası bozulan İtalyanlar, Milli Mücadele'ye ilk önce yardım sağlayanlardan olmuştur. Bu paylaşımındaki haksızlığın öcünü bu şekilde almak istiyorlardı. İngilizler ve Fransızlar arasında İstanbul'un işgali ertesinde çekişme başgösterdi. İstanbul'da İngiliz Muhipleri Cemiyeti kurulduktan (20 Mayıs 1919) sonra Fransızların buna benzer bir örgüt kurduklarını istemeleri kısa bir süre de olsa İstanbul'daki İngiliz ve Fransızlar arasında gerginliğe yol açmıştı.¹⁰⁸ Şirket-i Hayriye'nin hisselerini almak konusunda Fransızlar ve İngilizler bir kere daha karşı karşıya geldiler.¹⁰⁹ Bu tür kısa gerilimler birikerek büyük bir nefretin doğmasına yol açmış ve büyük politikalar üzerinde etkisini hissettirmeye başlamıştı. 9 Eylül 1922'den sonra Fransızlar yoğun olarak Milli Kuvvetlere yardımcı olmuştur. Çünkü bu tarihten sonra Anadolu kuvvetlerinin İstanbul'a doğru yol alarak İngilizlerle karşı karşıya kalması ve büyük bir savaşın doğması tehlikesi vardı. Böyle bir karışıklık Fransızların da işine gelmekteydi.

SONUÇ

İstanbul'da Milli Mücadele ve gizli grupların faaliyetleri çok detaylı ve titiz bir çalışmayla ve şu anda elimizde bulunan kaynaklardan daha fazlasının elde edilmesiyle tam anlamıyla açıklığa kavuşabilir. Şu ana kadar burada görmeye çalıştığımız, İstanbul'da gerçekleştiğini düşündüğümüz olayların sadece küçük bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu haliyle bile, mitingler ve açık demokratik örgütlenmeler şeklinde gerçekleşen işgallere karşı halkta yaratılmış olan bilinçlenme, İstanbul'un işgali sonrasında bir öz savunma mekanizması olarak direnişin yeraltında geniş organizasyonlar şeklinde işlemesine yardımcı olmuştur.

¹⁰⁵ Himmetoğlu, C. II, s. 220.

¹⁰⁶ İhsan Aksoley, "Anadolu'ya Kaçanlar", *Hayat Tarih Mecmuası*, C. II, No. 10, İstanbul: 1969, s. 84.

¹⁰⁷ Çukurova, s. 525.

¹⁰⁸ Kemalettin Şükrü, *Mütareke Acıları*, İstanbul: 1930, s. 148.

¹⁰⁹ Şükrü, s. 182.

ve Anadolu hareketine yaptığı büyük miktardaki insan ve silah yardımlarıyla direnişin genelleşmesine destek olmuştur sonucunu çıkartabiliyoruz.

Başlangıçta, İttihat ve Terakki Partisi'nin kapatılmasından sonra, üyelerinin birbirleriyle dayanışması ve gerektiğinde direnişi başlatması için kurulan gizli örgütler, Karakol ile Anadolu hareketinin merkezileşme sürecinde yaşadığı çatışma sonrasında da devam ettirilmiştir. Bu tür örgütlenmelerin sağladığı desteğin azımsanamayacak nitelikte olması, merkezileşme sonrasında da, merkeze bağlı gizli örgütlerin kurulmasını gerektirmiştir. Bu süreçte gözlenebilen en önemli olgu, başlangıçta Anadolu hareketinin tercih etmediği bir örgütlenme biçimi olan gizli örgütlerin merkezin birleştiriciliğine karşı yaşadığı çatışmanın, daha sonra merkeze bağlı kılındığında, bir iç çatışmaya dönüşmesidir. Bu iç çatışma, örgütlerin işleyişinde ve yardımların niteliklerinde bir yıkıma yol açmasa bile, işleri yavaşlatmış ve yeni denetim mekanizmalarının kurulmasını gerektirmiştir.

ÖZET

“İstanbul’da Milli Mücadele ve Gizli Örgütlerin Faaliyetleri” isimli bu çalışmada, Birinci Dünya Savaşı sonrası, İstanbul’da Anadolu hareketine yardımcı olmak üzere kurulmuş gizli ve açık örgütlenmeler ve bunların birbirleri ve merkezle olan ilişkileri anlatılmıştır. Bu ilişkilerin çözümlenmesi Osmanlı Devleti’nin başkentindeki insanların Anadolu hareketine olan destekleri ve bu desteğin şekli konusunda bilgi vermektedir. İttihat ve Terakki döneminden kalan yönetici ve askerlerin gizli örgütlerin kurulması ve yaygınlaşmasına yönelik çabaları ve bu kişilerin Anadolu hareketi ile olan ilişkileri tartışılarak gizli örgütlerin etkinlikleri ve örgütlenme biçimleri anlatılmıştır.

ABSTRACT

In this study, named “National Struggle in İstanbul and the Activities of the Secret Organizations”, the relations of the secret and open organizations, which were founded in İstanbul after World War One to assist the Anatolian movement, with each other and the center is told. To analyze these relations gives information on the support of the people living in the capital city of the Ottoman State to the Anatolian movement and on the forms of this support. Throughout the paper, the attempts of the administrators and the soldiers, which were remained from the period of the Union and Progress, to found and spread the secret organizations and the activities and the organization mentality of the secret organizations are told by discussing the relations of these people and the organizations with the Anatolian movement.

EK-I:

(Enver Behnan Şapolyo, Mim Mim Grubu'nun yardımıyla Anadolu'ya silah ve insan sevkiyatını anlatıyor.)*

Mim Mim Grubunun gizli bir kolu da Koca Mustafapaşa'da idi. Recep Peker'in kayın biraderi Eczacı İlhami Bey vasıtasıyla bu gruba dahil oldum. Mim Mim Grubu (Milli Müdafaa) demekti. Parolamız Nuh'tu. Nuh; Mustafa Kemal'in gizli adı idi. Gruba mensup birisi beni balık pazarına götürdü. Burada bir takım işçilerle sabaha kadar tahta sandıkların altına silah ve üstüne de Hilaliahmer'e ait sargı bezleri yerleştirdik.

Sabahleyin bu karanlık deponun bir köşesinde ihtiyar bir adam, bana bir kuruş büyüklüğünde üstünde bir mühür basılı bir kağıt ile bir de kartpostal verdi. Bu küçük kağıt, benim bu gizli vazifeye memur edildiğim hüviyet varakası idi. Şayet bir tehlikeye düşersem, derhal bu küçük kağıdı ağzıma atıp yutacaktım. Kartpostalı da gümrük memuruna gösterecektim. Gece doldurduğumuz bu sandıkları Kantarcılar semtinden Sirkeci Gümrüğüne getirdim. Gümrük memurları odasına girerek, tarif edilen adamı buldum ve kartı gösterdim. Ve Nuh'un da selamını söyledim. Sandıkların da geldiğini bildirdim. Derhal beni rıhtımda bulunan bir Rizeli kayıkçının sandalına bindirdi.

Bu sandalla muazzam bir yolcu gemisine yaklaştık. Bu geminin kış tarafında Triyestino Çelyo yazılı idi. Bu gemi İtalya'nın Loyd Kumpanyasına ait büyük bir yolcu vapuru idi. Bu gemi Kız Kulesi önlerinde demirlemişti. Yolcu kayıkları geminin denize uzanan asma merdivenine yanaşmış yolcular buradan gemiye biniyorlardı. Ben de bu gemiden içeri girdim. Kayıkçı geminin içinde duran sivil bir adama bir şeyler söyledi. Bu adam beni, ihtiyar ve ağzında piposu yanan bir tayfaya teslim etti. Fransızlar ve bilhassa İtalyanlar İstanbul'dan silah kaçırıcılara para mukabilinde yardım ediyorlardı. Hatta bunlardan cephaneye ve silah da satın alınıyordu. İşte bu İtalyan vapuru da Hilaliahmere ait bu sandıkların içini muayene etmeden, kendi bandırasıyla İnebolu'ya gönderecekti.

* Enver Behnan Şapolyo, *Mustafa Kemal Paşa ve Milli Mücadelenin İç Alemi*, İstanbul: 1967, s. 13-14.

EK-II:

(Mim Mim Grubu tarafından Anadolu'ya kaçırılan bir kısım malzemenin listesi)*

BERVECH-İ BÂLÂ MÜHİMMÂT-I HARBİYYE VE EŞYÂ-YI ASKERİYYENİN İCMÂLİ

Top, Cephanesi, Malzeme ve Teferruât-ı Sâiresi

Muhtelif top.....	25 Aded
Muhtelif top mermisi.....	155989 “
Muhtelif tapa.....	198594 “
	89 Sandık
Muhtelif hartuç ve kartuş.....	34176 Aded
	13 Sandık
Top kaması.....	94 Aded
Top edevât ve teferruâtı.....	1609 Parça
Muhtelif tehî ve memlû kovan.....	15872 Aded
Telemetre.....	23 “
Batarya, top ve küçük zâbit dürbünü.....	613 “
Dürbin ve nişangâh aksâmı.....	398 Parça

* Hüseyin Dağtekin, “İstiklâl Savaşında Anadolu'ya Kaçırılan Mühimmât ve Askerî Eşyâ Hakkında Tanzim Edilmiş Mühim Bir Vesika”, **Tarih Vesikaları**, (Yeni Seri), İstanbul: 1955.

Mevâdd-ı İnfilâkiyye, İştîâliyye ve Tahrîbiyye

Muhtelif top, bomba ve mevâdd-ı infilakiyye kapsülü	5,694,403 Aded
	45 Sandık
Kapsül mahfazası.....	325 Aded
Muhtelif tehî ve memlû bomba.....	185163 “
Tüfenk bombası.....	270 “
Bomba sapı.....	2200 “
	4 Sandık
Muhtelif cinste barut.....	2416 Fuçu,
	Sandık
Barut i' mâline mahsûs mevâdd-ı kimyeviyye.....	10146 Kilo
Tahrîbât kalıp ve fişenkleri.....	2692 Aded
Muhtelif fûnye.....	4690 “
Muhtelif lâğım fitili.....	592 Kangal

Piyâde Esliha ve Cephânesi

Ağır ve hafif makineli tüfenk.....	27 Aded
Makineli tüfenk teferruâtı.....	149 Parça
Piyâde tüfengi ve süvari filintası.....	712 Aded
Tüfenk mekanizması.....	264 “
	1 Sandık
Tenvîr tabancası.....	10 Aded
Mızrak, kasatura, meç.....	1988 “
Piyâde tüfenk techîhâtı.....	946 Parça
Tenvir fişenki.....	144380 Aded
Muhtelif piyâde mermisi.....	2,698,280 “

Techîzât ve Levâzımât-ı Askeriyye

Palaska mâa teferruât.....	67307	Aded
Matra.....	98785	“
Ekmek torbası.....	54728	“
Arka çantası.....	8206	“
Kar gözlüğü.....	50478	“
Portatif kürek mâa-gılaf.....	16336	“
Techîzât ve levâzımât-ı askeriyye-i muhtelif.....	27105	“
Muhtelif çadır.....	463	“
Çadır bezi (Mücedded keten).....	3442	“
Muhtelif düğme.....	1, 350, 000	“
İtfâiyye edevâtı.....	17	Parça

Vesâit-i Muhâbere

Telefon mükemmel mâa-teferruât.....	413	Aded
Telefon malzeme ve teferruâtı.....	10674	Parça
Edevât-ı Tebhiyye.....	12392	“

Âlât ve Edevât-ı Muhtelif

Marangoz edevâtı.....	758	Parça
Ağaç burgu çivisi.....	345	Kilo
Demirci ve kunduracı edevâtı.....	6130	Parça
Sarâciyye ve terzi edevâtı.....	14205	“
	7	Sandık
Dikiş ve ilik makinesi.....	101	Aded

Hayvânâta Muteallik Her Nev' Eşyâ ve Levâzım

Muhtelif eğer takımı.....	642	Aded
Eğer takımlarına mahsûs teferruât.....	74904	Parça
Hayvân başlığı ve teferruâtı.....	19371	“
Muhtelif koşum takımı.....	3240	Çift olarak
Koşum teferruâtı.....	887	Parça
Muhtelif beygir ve merkep semeri ve şiltesi.....	2544	Aded
Hayvâna âit levâzım eşyâsı ve nalbant edevâtı.....	31031	Parça
Muhtelifü'l-cins nal.....	215298	Giyim adedi
Muhtelifü'l-cins mih.....	9,285,384	Aded
Nal ve mahmuzları ve büz mihı.....	57719	“
Çubuk nal demiri.....	235000	Kilo*

Fabrika Âlâtı

Mühimmât fabrikalarına âit makine.....	30	Aded
Tezgâh ve makine teferruâtı.....	21	“
	8	Sandık

Otomobil ve Araba Malzemesi

Mükemmel Mercedes ve Benz otomobili.....	2	Aded
Otomobile mahsus silindir: Motör gövdesi.....	18	“
Otomobil aksâm, teferruât ve malzemesi.....	19612	Parça
	2449	Kilo
	2450	Sandık
Nakliyye arabalarına mahsus dingil ve sâir aksâm...	3238	Parça

Beher tona isâbet eden mikdâr-ı masârif

Ton
38500

Kurus
2275

* Aded olacak.

Grupun sevkiyyât-ı muhtazaması, tedkîkât ve hesâbât-ı kat'iyeye netfesinde 38.500 tona bâliğ olmuş olup ambalâj, hammâliyye ve tahmîliyye ve masârif-i sâire-i fevkalâde ve ücret-i nakliyye dâhil olduğu hâlde tekml masârifin beher ton için 2275 kuruşu geçmediği ve Müdâfaa-i Milliyye Vekâlet-i Celîlesinin müsâade-i telgraflerinde yalnız ücret-i nakliyyenin 3000 kuruşa kadar kabûl buyurulduğu, binâenaleyh Grupun, bu teşebbüsünde hazînenin menâfi'-i celîlesini nazar-ı dikkate almış olduğu tahakkuk etmiştir.

[Grupun Mührü]

EK-III:

Bu listeler* Muavenet-i Bahriye Grubu kurulduktan sonra 1921'in sonunda ve 1922 yılında yapılan ve grubun kayıtlarından çıkarılan bir kısım sevkiyattır.

Tuzlada enterne edilen ve bir İngiliz muhribinin daimî kontrolü altında bulunan Yavuz muharebe kruvazörünün 88 m/m'lik iki topu bir gece sökülerek kürsüleriyle beraber İzmit'e kaçırılmış ve milli kuvvetlere teslim edilmişti. İlk büyük sevkiyat bu hareketle başladı ve şöylece devam etti:

2.10.1921 de İzmit'e 88 m/m lik iki Krup topu (motorla)

7.11.1921 de İzmit'e iki tayyare gövdesi ve motorları (mavnayla)

8.11.1921 de İzmit'e 37 m/m lik iki top, 12 araba (motorla)

3.11.1921 de Ereğli K.18 pusluk torpido tüyübü (iki tane). 18 pusluk torpido (iki tane). Talim başlığı, hava deposu, hava boruları, iki tane 450 m/m'lik ışıldak, 30 sandık ışıldak malzemesi, dinamo ve teferruatı, karbon, ayna, kablo sitim boruları (Fethullah motoru ile).

28.11.1921 de İzmit'e Geyve civarındaki köprüleri tamir için çeşitli roda halatları, ceraskal, martin, kasatura, iki makineli tüfek, kuru piller, 75 m/m lik toplara 286 atımlık cephanes, 22160 mavzer fişegi (İndia motoruyla).

2.11.1921 de İnebolu'ya iki adet torpido harb başlığı (Bahr-ı Cedit vapuruyla).

15.12.1921 de İzmit'e 75 m/m lik deniz toplarına 256 tane tahrip mermesi, 51 tüfek ve mermileri, bir uçak bedeni (İraklice motoruyla).

* Emrullah Nutku, "İstiklal Savaşında Denizciler", *Yakın Tarihimiz*, C. III, No. 29, İstanbul: 1962, s.89, 90.

- 21.1.1922** de İzmit'e 54 sandık uçak bombası (Şadan vapuruyla).
- 25.1.1922** de Trabzon'a Tonoz demirleri, zincirleri vesaire (ganbotlar için) (Bahr-ı Cedit vapuruyla).
- 20.2.1922** de İzmit'e 5 makineli tüfek, 59640 fişek, 7 namlı ve takım sandıkları (Ticaret-i Bahriye motoruyla).
- 21.2.1922** de Amasraya 150 parça torpido teferruatı (Bandırma vapuruyla).
- 27.2.1922** de Trabzon'a Fabrika malzemesi, döküm postası, kum ve teferruatı (Bahr-ı Cedit vapuruyla).
- 18.3.1922** de İnebolu'ya 2950 müsademe tapası, Samsuna evrak-ı matbua, halatlar, Trabzon'a 244 sandık makarna barutu (Altay vapuruyla).
- 12.4.1922** de İzmit'e 72680 mavzer fişegi, 350 uçak bombası (Şadan motoruyla).
- 19.4.1922** de İzmit'e 500 uçak bombası, 28000 fişek, 198 (75'lik) top mermisi (Şükran motoruyla).
- 22.4.1922** de Trabzon'a Anten, telefon kordonu, telsiz ve telefon malzemesi (Bahr-ı Cedit vapuruyla).
- 22.4.1922** de Amasra'ya 47 kalem torpido malzemesi (Altay vapuruyla).
- 7.5.1922** de Amasra'ya 60 kalem çeşitli uçak malzemesi (Altay vapuruyla).
- 3.6.1922** de İzmit'e 18 sandık seri sahra topu cephanesi (Selamet motoruyla).
- 1.7.1922** de İzmit'e 75 m/m'lik 14 sandık mermi (Selamet vapuruyla).
- 1.8.1922** de İzmit'e 47 m/m'lik 4 Şnayder topu, 1050 atımlık cephanesi (Trabzon vapuruyla).
- 14.10.1922** de Mudanya'ya 900 m/m'lik ışıldak (Bandırmaya gitmek üzere motorla).

25.10.1922 de İzmir'e çeşitli askerî eşya (motorla).

26.10.1922 de Bandırmaya çeşitli askeri eşya (motorla).

26.10.1922 de İzmit'e iki deniz tayyaresi ve yedek aksamı (motorla).

29.10.1922 de İzmit'e Üç deniz tayyaresi ve yedek aksamı (Lütfühüda vapuruyla).

30.10.1922 de Samsun'a 88 m/m'lik 150 mermi, 400 tapa (Altay vapuruyla).

4.11.1922 de İzmit'e Üç yangın tulumbası ve teferruatı (Ereğli motoruyla).